
ПРОБЛЕМ САЗИВА ВАСЕЉЕНСКОГ САБОРА.¹⁾

Под појмом „васељенски сабор“ (οἰκουµενικῆ συνέδος) има се у строгом смислу речи подразумевати скуп свих епархијских епископа у Хришћанству као законити претставник целокупне цркве. Међутим у току Средњег и Новог века велик број области издвојио се из канонске заједнице васељенске цркве, па су се ове области једностраним актом конституисале као посебне црквене јединице. Ова целања јављају се као последица дубокосежних догматских и цркве-

¹⁾ Предавање одржано 1 децембра 1936 го подне на четвртој седници Првог конгреса ортодоксне теологије у Атини. Гледе историјата васељенских сабора упућујем на темељну и исцрпну расправу проф. А. Доркелонског, Васељенски сабори и православна црква, „Богословље“ 11 (1936) 165-72 и 276-82.

нополитичких дивергенција, условљених низом трајних политичких, етничких и културних супротности начелне природе, које су настале још у прехришћанској епоси. Како је уклањање начелних међуцрквених опрека у догледној будућности неостварљиво, јер ниједна црква није вољна да чини уступке који би и у најмањој мери значили ограничење њене догматске и црквеноправне индивидуалности, може се констатовати да не постоји најбитнији и неопходни услов за одржање општег црквеног сабора. Према томе постоји само могућност сазива посебних генералних сабора појединих цркава. Опште политичко, друштвено и културно стање у свету, а и унутарње потребе цркве захтевају да у што скороријој будућности буде одржан општи сабор ортодоксне цркве т. ј. сабор свих епархиских епископа ортодоксних партикуларних цркава у сврху расправљања и доношења закључака о предметима који спадају у интересну сферу целокупне ортодоксне цркве.

Као место заседања општег сабора ортодоксне цркве долазе теориски у обзир црквена средишта свих ортодоксних партикуларних цркава, уколико то дозвољава политичка ситуација држава, на чијој се територији споменуте цркве налазе. Само по себи се разуме да место саборског заседања мора бити снабдевано свим научним средствима потребним за сврхе саборских расправа.

Време за одржање општег сабора ортодоксне цркве може бити тачније одређено тек после извршеног потпуног нормализовања црквенополитичких прилика у Русији. Држање сабора у отсућности легитимних претставника руске цркве, највеће и неоспорно најважније ортодоксне партикуларне цркве, било би практично без сврхе и вредности. Закључци, донесени на таквом крњем сабору, не би могли важити као општеобвезни, јер би их не само руска црква него, веома вероватно, и низ других ортодоксних партикуларних цркава сматрао неваљаним и необвезним.

У старој и раносредњовековној цркви пуноправни чланови васељенског сабора били су искључиво носиоци епископског реда (архиепископи — патријарси, митрополити, архиепископи [т. зв. автокефални епископи] и епископи), који су ово право вршили или лично или преко својих опуномоћених заменика; претставници монашког реда нису имали право

гласа (изузетак чини VII вас. сабор) и њихова улога била је ограничена на учествовање у саборским расправама, док мирско свештенство као сталеж уопште није било заступљено на васељенском сабору. Велике и значајне промене, које су се од последњег васељенског сабора (787) амо догодиле у политичким, привредним, друштвеним и културним односима, а које индиректно додирују и црквену област, постављају питање извесне модификације у саставу општег сабора ортодоксне цркве. У прилог извесне коректуре у саставу сабора говоре и друге чињенице, као н. пр. постојање, у савређењу са расправним материјалом седам васељенских сабора, опсежнијег и сложенијег радног програма, потреба решења великог комплекса догматских и нарочито, црквенорправних проблема те постојање веома развијене и диференциране теолошке литературе. Епископат ортодоксне цркве је у циљу бржег и успешног расправљања и решења многобројних и сложених питања, која ће бити предмет радног програма будућег општег сабора ортодоксне цркве, упућен на потпору и позитивну сарадњу и других црквених сталежа, нарочито претставника ортодоксне теолошке науке, који су у специјалне области веома диференциране теолошке науке темељно упућени те могу у погледу проблема, који у њихову област засецају, имати јасан, потпун и исцрпан суд. Из горњих разлога било би опортуно да се изврши измена у саставу општег сабора у том правцу да уз категорију пуноправних чланова (епархиских епископа) буде установљена и категорија чланова са саветодавним гласом, која би имала да обухвата у првом реду претставнике ортодоксних теолошких факултета а затим и најистакнутије личности из круга мирског свештенства, које на основу своје пастирске праксе добро познаје разнолике проблеме свакидашњег живота и верске потребе верних.

У цркви Старог и раног Средњег века имао је римски император широке прераготиве у односу према васељенском сабору. У круг ових прерогатива спадали су право сазива сабора, право контроле саборског рада, право премештаја саборског седишта, право прекида саборског расправљања, право закључења саборског заседања и право потврде саборских закључака. У времену од одржања последњег васељенског сабора (787) до наших дана настале су у току

историског развитка далекосежне и значајне промене: 1) слом римске тачније грчко-римске империје; 2) велико територијално проширење ортодоксне вере изван граница римске империје; 3) стварање велике руске државе; 4) постанак средњовековних југословенских држава на Балканском Полуострву; 5) стварање Латинског Царства у Цариграду и с њим повезаних латинских држава у јужној половини Балканског Полуострва; 6) формирање новогрчке државе и југословенских држава на Балканском Полуострву у 19 веку; 7) конституисање румунске државе у прошлом веку и 8) велики територијални губитци турског царства у Европи и тиме изазвано знатно појачање словенског елемента на Балканском Полуострву. Опадање икуменског патријархата у Цариграду, које је текло паралелно са декаденцијом римске империје, надаље пролазан поновни полет и последња кулминација икуменског патријархата за време турске владавине на Балканском Полуострву и напослетку константно опадање патријархата од времена оснивања нових хришћанских држава у 19 веку на Балканском Полуострву и конституисања нових автокефалних црквених области на Балканском Полуострву као логичне последице новог уређења државноправних и међународноправних односа — све ове промене нанеле су икуменском патријархату у Цариграду велик уштрб у погледу црквенополитичке моћи и угледа и на тај начин створиле су веома деликатну црквенополитичку ситуацију у ортодоксној цркви: недостајање неоспорног црквеног ауторитета који би био у могућности да преузме вођење перманентног централног синода ортодоксне цркве, чије стварање императивно захтевају интереси саме цркве, и да агенде овог на колегијалној основи формираног врховног извршног органа ортодоксне цркве енергично и конзекветно обавља. Будући да је у погледу васељенског сабора некада одлучни државноправни фактор, наиме римски император, који је оличавао како идеју идентитета вере и државе тако и идеју универзалности, ишчезао, а на његово место није ступио никакав еквивалентан државноправни фактор, може право вођења сабора с обзиром на државнополитички хетерогенитет ортодоксног света *ipso iure* једино црквеној власти припадати. Али, како ортодоксна црква нема јединствену црквеноправну и црквенополитичку организацију, може президијална власт бити

призната само скупини свих ортодоксних партикуларних цркава као саставних делова ортодоксне црквене целине односно њиховим претстојницима. Функције саборског претседништва обављао би из претстојника ортодоксних партикуларних цркава састављени президијални collegium, чији би чланови техничке президијалне послове наизменично вршили а у погледу начелних и важних питања, која спадају у делокруг претседништва, само заједнички (collegialiter) потребна решења доносили. Икуменски патријарх у Цариграду као по рангу најстарији достојанственн ортодоксне цркве фунгирао би као претседник а прочелници осталих ортодоксних партикуларних цркава били би потпретседници васељенског сабора ортодоксне цркве. Потребне предрадове за овај сабор имао би да изврши припремни одбор састављен из претставника свих ортодоксних партикуларних цркава.

Делокруг будућег васељенског сабора ортодоксне цркве имао би да обухвати допуну догматског законодавства претходних васељенских сабора те допуну и евентуалну ревизију генералних синодалних норми, које се односе на организацију ортодоксне цркве и на међусобни однос ортодоксних партикуларних цркава те на дисциплину и обреде. Од проблема, који захтевају хитно решење, ваља споменути: заузимање начелног става према оснивању автокефалне бугарске цркве, стварање општег јединственог законика ортодоксне цркве с особитим обзиром на брачно право те у вези с овим доношење општег црквеносудског поступка, постављање нормативних начела о односу између цркве и државе као и о интерконфесионалним односима, заузимање начелног става према проблемима културе и друштвеног поретка, реформа литургије у правцу елиминисања или скраћења небитних делова у сврху јачег истицања и прецизнијег карактерисања најважнијих делова литургије (дидактички део, канон евхаристије). За време свога заседања васељенски сабор у својству врховне јурисдикционе инстанције ортодоксне цркве има право да коначно решава све правне случајеве који спадају у његову компетенцију. Напоследку васељенски сабор је једини компетентни орган за аутентичну интерпретацију верских, дисциплинарних и других норми, фиксираних од ранијих икуменских и топичких сабора, надаље канонских сентенција црквених отаца као и генералних извора црквеног права уопште.

Састанку будућег васељенског сабора ортодоксне цркве мора претходити израда саборског пословника; ова предрадња спада у круг задатака саборског припремног одбора. Потребно је да нацрт саборског пословника буде достављен свим ортодоксним партикуларним црквама ради претреса и прихвата; правну моћ добија овај нацрт после прихвата од стране легалних претставништава ортодоксних партикуларних цркава. Способност сабора за доношење правоваљаних закључака у верским стварима треба с обзиром на изванредно значење ове врсте одлука да буде условљена присутношћу две трећине пуноправних саборских чланова док би за доношење правоваљаних закључака у области црквене дисциплине и остале материје била довољна присутност апсолутне већине чланова. У погледу већине, којом сабор ствара закључке, ваљало би, уз категоричну забрану уздржавања од гласања, прописати: за верске ствари еминентну већину ($\frac{8}{4}$) а за црквенодисциплинарне и остале ствари квалификовану већину ($\frac{2}{3}$), јер само таквом већином донесени закључци сабора могу имати одговарајући авторитет. Што се тиче техничке стране гласања сматрам да с обзиром на потребу дискреције ваља начин тајног гласања претпоставити јавном гласању. Право промуглације саборских закључака припада претседништву сабора. Време ступања на снагу на васељенском сабору ортодоксне цркве донесених одлука има да утврди саборско претседништво у споразуму с ортодоксним партикуларним црквама.

За детаљирану обраду питања, која ће бити предмет расправљања у пленарним седницама васељенског сабора, као и за израду нацрта за резолуције с потребним образложењима биће потребно стварање специјалних саборских одбора, чији ће број бити детерминиран количином врста правних предмета.

У тесној вези са саборским пословником стоји проблем званичног језика васељенског сабора ортодоксне цркве. Кад узмемо у обзир момент историске улоге и момент данашњег значаја појединих ортодоксних партикуларних цркава могу бити узети за саборски пословни језик: а) грчки, који фигурира као један од три света језика и који има карактер црквеног језика κατ' ἐξοχήν; б) руски, као језик највеће и најважније ортодоксне партикуларне цркве у садашњости,

која је у последња два столећа стекла неоцењивих заслуга за ортодоксно хришћанство и дала велик број одличних дела у области ортодоксне теологије. Ја бих у погледу избора саборског пословног језика препоручио као компромисно решење увођење два равноправна језика: грчког с обзиром на његову велику традицију и руског с обзиром на његов значај у садашњости.

Ф. Гранић
